

Odkaz na knížku o Josefu Jiráskovi:

V. Franta – I. Pospíšil: Josef Jirásek jako rusista, slovakista a umělec slova. Seminář filologicko-areálových studií, Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, ediční série: Brněnské texty z filologicko-areálových studií, sv. 2, editor série: Ivo Pospíšil. Autor části Souvislosti brněnské rusistiky a Josef Jirásek, s. 6-32, Josef Jirásek jako rusista, s. 33-67, a Josef Jirásek jako slovakista, s. 68-90. Edice knihovnicka.cz, Tribun EU, Brno 2009, ISBN 978-80-7399-892-9.

Kontaktologická studie o vlivném Rusovi a štúrovské souvislosti (Miroslav Daniš, Vladimír Matula: M. F. Rajevskij a Slováci v 19. storočí. Katedra všeobecných dejín, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava 2014. ISBN 978-80-8127 097-0.). Slavica Litteraria 17, 2014, 1, s. 276-283. ISSN1212-1509.

Slavismy a antislavismy za jara národů Franka Wollmana: analýzy a přesahy. Slavica Litteraria, X 9, 2006, s. 85-93.

Slavismy a antislavismy za jara národů Franka Wollmana: analýzy a přesahy

Ivo Pospíšil (Brno)

Téma poslední knihy Franka Wollmana (1888-1969) by bylo možné atraktivně označit jako „Když světem obcházelo strašidlo panslavismu“; kniha je v úvodu datována květnem 1965 a věnována osvobození z „fašistického jha“; je příznačné, že vlastní samostatný dedikační list byl z jediného exempláře knihy v Ústřední knihovně Filozofické fakulty a Fakulty sociálních studií v Brně vytržen: snad i to dokládá žhavost problematiky v jejím politickém přesahu i ve vztahu k osobnosti autora. I když dnes slovanství, slavjanofilství, panslavismus či slovanská vzájemnost již nehýbou světem v takové míře jako v 19. století, jejich skrytá brizantní síla je stále znát.¹ Stejně jako významná díla autora této knihy, Bratislavana, Brňana a Pražana, zakladatele pražsko-brněnské komparatisticko-genologické školy: dokládají to ostatně jeho nové zahraniční (německá a slovenská) edice², k nimž organicky patří i vydání slovenských lidových pohádek z bratislavského výzkumu F. Wollmana a

---

¹ Mareš, M.: Slovanství a politický extremismus v České republice. In: Středoevropské politické studie -Central European Political Studies Review, zima - winter/1999, 1, s. 19-36. Viz k tomu naši studii In

, ročník iii., zima 2001, issn 1212-7817 - , volume iii., winter 2001, issn 1212-7817.

² Frank Wollman: Die Literatur der Slawen. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler, Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2003. Frank Wollman: Slovenska dramatika. Prevedel, uvod in opombe napisal ter seznam slovenskih gledaliških iger sestavil Andrijan Lah. Slovenski gledališki muzej, Ljubljana 2004. Viz rec. Wollmanovo slovinské drama slovinsky (Helena Poláková), Slavica Litteraria, X 8, 2005, s. 212-213.

jeho žáků;³ snad se k nim po mnoha letech konečně přidá i česká edice tak, aby se alespoň v tomto případě vyvrátilo rčení, že doma není nikdo prorokem. Právě v popisném a dedikačním úvodu definuje Wollman svou metodu jako analytickou a konfrontační („Sama problematika v té době by se stručně dala shrnout třemi hesly: pangermanismus – panslavismus - austroslavismus. Ale jsou tu už různé formulace slovanské ideologie, tedy slavismy, a jejich protiklady, které zvu krátce antislavismy, protože zde běží už také druhdy o formulace určitých ideologií. Dokumentační analytická forma a konfrontace vyplývá ze samého předmětu této práce.“⁴). Wollman se v této knize vrací k dominantě svého díla, již od počátku bylo pnutí či oscilace mezi ideologií a tematologií (Stoffgeschichte) na straně jedné a morfologií, eidologií či eidografií (jak je sám nazýval), tedy strukturálním přístupem na straně druhé. Návrat k Ideengeschichte v duchu moskevského (1958) a sofijského (1963) sjezdu slavistů, jak to proklamuje hned v úvodu, je nanejvýš zajímavý i proto, že bezprostředně navazuje na jeho mezinárodně poměrně hojně reflektovaný spis *Slovanství v jazykově literárním obrození u Slovanů* (Praha 1958). Proto – poté, co jsem se ve Wollmanově německé edici s kolegy Reinhardem Iblerem a Milošem Zelenkou⁵ a pak i sám zabýval první Wollmanovou syntézou, - sáhl jsem právě po této monografii, již se, zdálo by se, leckdo bojí, takže se kolem ní obchází jako kolem horké kaše – a tou téma slovanství naštěstí vždy bylo, je a bude.

Wollman příznačně začíná tím, čím obvykle jeho polemiky s některými polskými slavisty kulminovaly: polským mesianismem v návaznosti na to, že slovanský mýtus a slovanský mesianismus má své nikoli české, ale právě polské kořeny. Wollmanova kapitola o A. Mickiewiczovi je vlastně konfrontací jeho později vydaných přednášek na Collège de France a interpretací Stanisława Grabowského (1954); taková je však celá kniha: v tomto smyslu jsou *Slavismy a antislavismy za jara národů* publikací typicky wollmanovskou, tj. vycházející z polemiky, k níž teprve jako nadstavbu vytváří pozitivní názor či model; v tom se Wollmanova metoda - snad nejméně se projevující v jeho přísně literárněhistorických pracích o literatuře obecně a dramatu zvláště, syntetizovaných mimo jiné v proslulé *Slovesnosti Slovanů* (1928, i když i tu - se podobá postupům T. G. Masaryka, ale také jiných osobností tzv. realistické generace (našli bychom mezi nimi i slavné, byť kontroverzní

---

³ Slovenské ľudové rozprávky I. Výber zápisov z rokov 1928-1947. Zapisali poslucháči Slovenského seminára Univerzity Komenského v Bratislave pod vedením profesora PhDr. Franka Wollmana. Stredné Slovensko. Ed. B. Filová a F. Gašparíková. Veda, Bratislava 1993. Slovenské ľudové rozprávky II. Západné Slovensko. Ed. a ved. red. V. Gašparíková. Veda, Bratislava 2001. Slovenské ľudové rozprávky III. Východné Slovensko. Ed. a ved. red. V. Gašparíková. Veda, Bratislava 2004. Viz rec. a zprávu o prezentaci Komparatívne štúdium rozprávky v medziliterárnom kontexte (Anna Zelenková), Opera Slavica, Brno, v tisku.

⁴ F. Wollman: *Slavismy a antislavismy za jara národů*. Academia, Praha 1968, s. 5.

⁵ Viz I. Pospíšil – M. Zelenka: *Mitteleuropa als Knotenpunkt der Methodologien*. Frank Wollmans *Slovesnost Slovanů* – Traditionen und Zusammenhänge. In: Frank Wollman: *Die Literatur der Slawen*. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler, Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2003, s. 7-30. Aus dem Tschechischen übersetzt von Reinhard Ibler.

I. Pospíšil: *Sieben Bemerkungen zu Frank Wollmans Slovesnost Slovanů*. In: Frank Wollman: *Die Literatur der Slawen*. Herausgegeben von Reinhard Ibler und Ivo Pospíšil. Aus dem Tschechischen übertragen von Kristina Kallert. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen. Herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler, Bd. 7. Peter Lang, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Oxford – Wien 2003, s. 355-362. Aus dem Tschechischen übersetzt von Reinhard Ibler.

Rusy, ale to by bylo již téma jiného, samostatného příspěvku). Mickiewicz sice již z autopsie uznává mesianistické poslání Ruska, ale myslí – s odvoláním na svého přítele Puškina – že se již vyčerpal a čeká na další podněty. Tu právě přichází Polsko, jež se opře o stejně autenticky, niterně křesťanskou, přesněji katolickou Francii (Španělsko je katolické formálně, tj. obřadně, podobně Rusko je ortodoxní jen formálně). Pozoruhodně komentuje Frank Wollman v pasážích o Grabowském Mickiewiczův vztah k Čechám, Čechům a české literatuře (z literatur západních Slovanů znal Mickiewicz - kromě polského - právě jen české písemnictví, mimo jiné prostřednictvím Jana Czeczota, bělorus. Čáčota, polského, ale také běloruského biliterárního básníka, 1796-1847, a samotného Puškina); jeho odsudek staročeské a starší české literatury jako epigonské, stejně jako ignorance Komenského a nekatolické produkce jsou příznačné; do „systému“ se Mickiewiczovi nehodilo ani husitství.

Wollmanova metoda tu nabývá podoby důsledně dialogické a konfrontační a současně důsledně a permanentně srovnávací: takřka na každém kroku srovnává Mickiewiczovy koncepce tu se Šafaříkem (Šafaříkem), tu s Kollárem či jinými. Postupně se tak dostává k zásadnímu problému terminologickému, k síti pojmů, které pozvolna rozplétá vědom si ovšem jejich složitosti a kluzkosti: k panslavismu, slovanství, slovanské vzájemnosti, slavjanofilství a rusofilství. Wollman si přesně povšiml, že Mickiewiczovy přednášky – na rozdíl od původního, ale kvůli použité němčině poněkud zapadlého komparatistického spisu Šafaříkova-Šafaříkova *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nad allen Mundarten*⁶ - padly na úrodnou půdu již

---

⁶ Viz Pavel Jozef Šafařík: *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*. Fotomechanischer Neudruck mit einem Vorwort von Prof. Dr. Jan Petr, CSc., Prag. VEB Domowina-Verlag, Bautzen 1983. Nach einem Exemplar der Sächsischen Landesbibliothek Dresden, das uns freundlicherweise für den Neudruck zur Verfügung gestellt wurde. Das Vorwort wurde aus dem Tschechischen übersetzt von Paul Völkel.

Pavel Jozef Šafařík: *Dejiny slovanského jazyka a literatury všetkých nárečí*. Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1963. Vedecký redaktor Karol Rosenbaum, recenzenti Andrej Mráz, Oldřich Králík. Z nemeckého originálu *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, Budín 1826, preložili, edične pripravili a poznámky napísali Valéria Betáková a Rudolf Beták. Úvodnú štúdiu napísal Karol Rosenbaum. Od podzimu 1819 je Šafařík profesorem a pak i ředitelem pravoslavného gymnázia v Novém Sadě v Srbsku. Ve 20. letech 19. století tu vydává časopis *Srbski letopis* a je u zřízení Matice srbské. Zde také píše svou proslulou knihu (*Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, 1826), zakládající dílo srovnávací slovanské literární komparatistiky. Freiburský profesor a český slavista Antonín Měšťan (zemřel 2004) ukázal na Šafaříkovu prioritu – jeho handicapem byla němčina, již bylo dílo napsáno – ta byla omezena na střední Evropu, zatímco Mickiewiczova francouzština mu otevřela cestu do celého tehdejšího vědeckého světa (A. M.: *Česká literatura mezi Němci a Slovany*. Academia, Praha 2002). Toto dílo bylo však jen počátkem Šafaříka-slavisty, i když na něm vlastně pracoval po celý život a přepracovával je: posmrtně vyšla část *Geschichte der südslawischen Literatur* (1864). Ze Srbska však nakonec - jak známo – odešel, a to v podstatě kvůli své náboženské denominaci, neboť jeho místo ředitele na pravoslavném gymnáziu pak zaujal pravoslavný. Nepřijal místo v Bratislavě a když Palacký připravil v Praze aspoň ty základní podmínky, odchází tam: v letech 1834-35 je redaktorem *Světozoru*, pak deset let (1837-1847) cenzorem beletrie, redaktorem *Časopisu Českého muzea* (1837-1843) a kustodem v univerzitní knihovně. V roce 1837 dopisuje své stěžejní dílo *Slovanské starožitnosti*, paleoslavistice věnoval dílo *Památky dřevního písemnictví u Jihoslovanů* (1851), *Památky hlaholského písemnictví* (1853), spis o časové následnosti hlaholice a cyrilice, kde polemizuje s Josefem Dobrovským *Über den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus* (1858) a bohemistické dílo *Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache*, které vydal roku 1840 spolu s Františkem Palackým. Podstatné byly také Šafaříkovy slovanské styky, mimo jiné s Michaiilem Pogodinem, Waclawem Macejowským a Václavem Hankou, známé jsou jejich styky v Mariánských Lázních a seznámení s Nikolajem Vasiljevičem Gogolem, který sem přijíždí roku 1839 jako známý povídkář a dramatik, jenž pracuje na Mrtvých duších. Nepochybně Šafaříkovou zásluhou se Pogodin začal učit český.

Pavel Jozef Šafařík jako Slovák náleží především dnešní slovenské vědě, slovenské slavistice, současně však tvořil ve státním útvaru, který byl multinacionální a multikulturní: to, že se problémy národů tehdejšího Rakouska neřešily uspokojivě, vedlo nakonec k jeho rozpadu, nicméně Šafařík vlastně jako Slovák zasáhl do řady kulturních činností, takže se k němu právem může hlásit i česká, německá a maďarská slavistika – jeho

---

klíčové dílo vychází německy v Budíně (Budě): mezi češtinu a němčinu dělil tento slovenský evangelík svou vědeckou produkcí. Jeho dílo je tedy typicky středoevropské a evropské: je slovenským slavistou, ale na základě jazyka jeho děl se k němu mohou hlásit Češi, Němci, patří stejně tak k tradicím uherské slavistiky a kvůli jeho zásahu do kulturních dějin Srbů se k němu právem hlásí i jižní Slované.

Ostatně jeho již zmíněné klíčové komparatistické dílo, jímž se stal zakladatelem tradice srovnávací slovanské literární vědy, je na titulní straně uvedeno jménem *Paul Joseph Schaffarik, doctor der Philosophie, professor am Gymnasium in Neusatz, der Philologischen Gesellschaft in Jena Mitglied* – vydáno bylo jako součást císařsko-královských spisů. Strukturně bych tedy doporučoval historicitu; při výkladu dějin není dobré násilně aktualizovat a modernizovat. Myslím, že sporná tedy nemusí být ani otázka, zda Šafárik byl českým nebo slovenským slavistou: etnický byl jistě příslušníkem slovenského národa, vzhledem k jazyku se však k němu může hlásit – jak už uvedeno - i česká a rakousko-německo-uherská slavistika: to podle mého soudu není na škodu, když nějaký autor pronikl svým vědeckým dílem do jiných prostředí, která ho přijímají za svého – ovšem u vědomí jeho nezpochybnitelné národní příslušnosti - neboť nejen u tvůrců krásné literatury, ale také vědecké literatury platí dvojdomost, event. vícedomost. Ani u vědy bychom neměli zpochybňovat etnicitu autora; věda je však také záležitost mezinárodní, nadnárodní, univerzální, jejím cílem je obepnout více prostředí.

Základním pojetím, jímž v *Dějínách slovanské řeči a literatury* Šafárik pokračuje v koncepci Josefa Dobrovského, je areálový pohled, tj. komplexně územní pojetí slovanské filologie. V úvodu (Einleitung) najdeme prostorově ukotvený výklad o původu Slovanů (Abstammung, Wohnsitze u. Thaten der alten Slawen, Religion und Sitten, Cultur u. Sprache der alten Slawen, Slawischer Volksstamm im dritten Jahrzehnt des XIX Jahrhundert. Character und Cultur der Slawen im Allgemeinen, Schicksale und Zustand der slawischen Literatur im Allgemeinen. Uebersicht einiger Beförderungsmittel der Literatur unter den Slawen). Je to především obecné pojetí Slovanů a slavistiky, kulturně historický půdorys, který determinuje další výklad.

První díl (Erster Theil) logicky začíná kapitolou Südöstliche Slawen: bere tedy Šafárik jižní Slovany mluvící jazykem, který se stal základem prvního slovanského spisovného jazyka – staroslověnštiny – , a východní Slovany, kteří tento jazyk, především v podobě ruštiny převzali do systému psané i mluvené řeči jako syntézu východoslovanského a jihoslovanského jazyka.

Zajímavé jsou proporce a význam, který je jednotlivým „slovanským nářečím“ připisován: zcela zřetelně je dominantní ruská a česká literatura: to má v první třetině 19. století ještě svou logiku, definitivně se to mění v 19. století ve prospěch polské literatury: tradice české literatury přece jen sahají až do období románského a vrcholu dosahují v gotice Smilovy školy: ani česká renesanční a hlavně humanistická literatura není zanedbatelná, zejména ve spojení s významem Prahy jako královského a císařského sídla celoevropského významu (Karel IV., husitské války, Jiří z Poděbrad, Jagellovci, Rudolf II.).

Ještě si je nutno uvědomit, jak Šafárik užívá jednotlivé pojmy, resp. termíny: českou literaturu nazývá „böhmische Literatur“, což je označení především zemské a znamená prostě literaturu psanou v zemích Koruny české, spíše však jen v Čechách, i když myslí zjevně především literaturu psanou skutečně česky, tedy slovanským jazykem. Podobně píše nikoli o slovenské literatuře, ale o řeči a literatuře Slováků, což má také podobný nadjazykový ráz: uvědomme si, že kromě slovanského jazyka tu byla především latina a později – jako v zemích Koruny české - němčina a ještě mnohem později (de facto výrazněji od 18. století) v horních Uhrách, tedy na dnešním území slovenském, maďarština. Pojem „böhmisch“ je však poněkud sporný: jelikož slovo „tschechisch“ je poměrně nové a začalo se užívat via facti až po roce 1918, bylo slovo „böhmisch“ užíváno skutečně pro češtinu jako západoslovanský jazyk (angl. Bohemian). Nejde zdaleka o hru se slovy: ta jsou klíčová pro pochopení významů dnes zastřených nebo znejasněných.

Jasnější pohled poskytne Šafárikovo rozdělení jazyků, tedy „nářečí“ (Mundarten): na počátku stojí staroslověnština, to však není stará vývojová fáze jazyka, ale v podstatě umělý nebo uměle dotvořený jazyk založený na bázi jihoslovanské, resp. egejsko-makedonské nebo egejsko-bulharské – na rozdíl od obou dnešních moderních jazyků jde však o jazyk syntetický, nikoli analytický. Pak následuje ruština sestávající se z velkoruštiny, maloruštiny a běloruštiny, pak srbština, kam patří bulharština, sama srbština, dalmatština a bosenština, pak chorvatština a nakonec slovinština (slovenisch) neboli vindština (windisch). To vše jsou jazyky jihovýchodní. Ze severozápadních to jsou čeština skládající se z češtiny a moravštiny (není to omyl, neboť k připojení moravského národa moravského jazyka k českému národu a českému jazyku došlo pod tlakem národního obrození a česko-německého nacionalismu teprve v průběhu 19. století - změnu fixují Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě – v nových vydáních se jména země vynechávají – důvod neznám - Šafárikova přítele a podporovatele, rodem Moravana Františka Palackého), slovenština, srbština (sorbsch) v Lužici horní a srbština v Lužici dolní (u Šafárika Ober Lausitz, Nieder Lausitz), starém to území Českého státu, polština sestávající se z velkopolsštiny, malopolsštiny, slezštiny a dalších nářečí. To je dělení víceméně přesně odpovídající stavu z počátku 19. století: je tu ještě mnoho přechodových jazykových, kulturních a mentálních pásem, kontury dnešních slovanských jazyků, resp. slovanských jazyků národních států nejsou zdaleka tak ostré. Jako příklad může sloužit fakt, že Češi a Slováci v podstatě do 30. let 19. století a někdy i déle nepotřebovali pro čtení polské literatury žádné překlady a také se

staršího francouzského zájmu o Slované, hlavně o Rusy a Balkán (Ernest Charrière, 1836, 1841-42; 1848-1853 aj.).

Tu ovšem ještě více vynikne syntetický jev českého austroslavismu, jenž Wollman zkoumá v kapitole druhé na známém materiálu brožury Lva (Lea) Thuna (*Über den gegenwärtigen Stand der böhmischen Litteratur und ihre Bedeutung*, 1842; odtud již vede přímá linie k výkladu slovanské otázky jako primárně jazykové, literární a kulturní – teprve odtud se odvíjí – po vyčerpání jiných možností – úsilí národní a státotvorné: „...je to zvláště stanovisko (Thunovo v dopise Mickiewiczowi – ip), že národnostní otázka, kde jde o národní kulturu, je něco jiného než otázka politická, kde jsou nejdůležitější státní hranice.“⁷

Zvláštní pozornost věnuje autor vývoji názorů K. Marxe a B. Engelse; bylo to dobově téma neobyčejně brizantní, delikátní a nebezpečné; začíná proto opatrně jejich traktováním polské otázky, neboť Polákům poskytli „klasikové“ výjimku, neboť je pokládali (nikoli však další Slované) za národ progresivní.

Klíčovými místy ve Wollmanově knize – a jinak to nemůže být – jsou partie o Rusku. Autor začíná vznikem slavjanofilství a rusofilství a ukazuje ma historické místo slavjanofilů a západníků. Přesně prezentuje, jak ruský carismus za Mikuláše I. brojil proti snahám po sjednocení Slovanů, byť pod ruským vedením: dokladem je osud Cyrilometodějského bratrstva, na jehož činnost nejvíce doplatil T. H. Ševčenko. Carismu se „malí Slované“ nehodili do ponapoleonské velmocenské politiky s Rakouskem a Pruskem. Záměrně i nezáměrně tu Wollman ukazuje starou dialektickou myšlenku kvalitativní hodnoty kvantitativních ukazatelů: to fungovalo vždy a politika malých národů to také vždy brala do úvahy a řídila se tím bez ohledu na ideologie.

Wollmanova kniha vznikala v jisté historické epoše a nemohla jí nebýt poplatná; ale opět jako u Wollmana vždy je to pozice relativně nezávislá, svojská, spíše vytvářející paralelu dobovému ideovému tlaku, proti němuž nejde, ale také se s ním neidentifikuje. To je zvláště patrné ve výkladech o názorech klasiků marxismu na malé slovanské národy. Wollman zde odmítá omlouvání těchto názorů, které se inspirovaly německým nacionalismem, jako náhodných a nesystémových: pro něho v tomto punktu zakladatelé marxismu nebyli marxističtí, ale nacionalističtí.

Svojský je Wollman také ve vidění vývoje Karla Havlíčka Borovského, k němuž si vytváří předmostí ve výkladu ruských záležitostí. Zde ovšem poněkud mívá komplementaritu tzv. slavjanofilství a západnictví, jak je snad nejlépe vyjádřena v P. J. Čaadajevovi, konkrétně v jeho *Filozofických listech* (zejména v prvním) a pak v *Apologii šilencově*; užívám v této souvislosti s oblibou ruského pojmu „pereklučeníje“, tedy přepnutí. To byl oblíbený ruský postup od časů Karamzinových: Rusko je zaostalé, a proto má velkou budoucnost (*Dopisy ruského cestovatele z přelomu 80. a 90. let 18. století*, kdy se ve Francii chystá poprava krále a Anglie se zalýká produkty své první průmyslové revoluce); Rusko nemá literaturu, a proto bude stát v čele světového písemnictví (V. G. Bělinskij), ruské dějiny jsou dějinami barbarství, a proto Rusko spasí svět (P. J. Čaadajev). Wollmanova interpretace vztahu V. G. Bělinského a N. V. Gogola podlehla, žel, dobovým klíšé. K tomu poznámka, jak se věc vyvíjela dále: to, co Wollman (zemřel 1969) již v podstatě nemohl zaregistrovat, bylo sovětské přehodnocení ruské minulosti, k němuž dochází opatrně, ale důsledně a vcelku logicky za Brežněvovy éry, v době, kterou Gorbačov a jeho novinářští komatanti označili za období stagnace (period zastoja); ovšem právě stagnace umožnila hlubší ponor do minulosti, ono kýžené zastavení. Takže v roce Wollmanovy smrti vychází v časopise

---

mnoho nepřekládalo, četlo se v originále asi tak, jak dnešní Slovák čte česky nebo Čech slovensky. V podstatě průměrně vzdělaný Čech či Slovák ostatně v té době četl s porozuměním ve všech slovanských jazycích.

⁷ F. Wollman: *Slavismy a antislavismy*, s. 90.

Voprosy literatury velká diskuse o slavjanofilech a v 70. letech minulého století o revolučních demokratech, v díle I. Zolotusského se Bělinkij chápe spíše jako ten, kdo Gogola nepochopil.⁸ Ale to je jen pohled z budoucna do minula a takový pohled čeká na všechny badatele, neboť všichni tvoří v dobových tlacích – ať se prosazují jakkoli – a přesto sub specie aeternitatis.

V podstatě velmi kritický je – jak již uvedeno - Wollmanův pohled na Havlíčka a jeho slovanský „odezdikezdismus“ – je to analýza v něčem možná příliš ostrá, ale nesená zřetelně antiměšťanským, tedy antiutilitárním patosem; Wollman si všímá koncepcí konsistentních, byť třeba chybných nebo „děravých“ – proto takřka novinářsky a schematicky odbývá podle mého názoru nepominutelnou postavu plebejského Poláka a šampióna rodící se polské a ruské buržoazie, potažmo agenta III. oddělení Tajné kanceláře Jeho Veličenstva Mikuláše I. Fadděje Bulgarina (Tadeusze Bułharyna).⁹ Odtud také vane z Wollmanových řádků tolik chladu k Masarykovi, jehož *Rusku a Evropě* je jeho kniha vynikajícím partnerem, a to v otázce užší na ploše ovšem širší (tedy všeslovanské).

Výklady vývoje slavismů a antislavismů v době před rokem 1848 vrcholí partii o Gercenovi (a druhých) a Černyševském (a druhých). Klíčem k pochopení Wollmanovy pozice ve vztahu k tzv. jednotě Slovanstva, jíž rozumí především jednotu (in pluribus, rozuměj blízkost, kontextovost) jazykovou a literární, je právě nezadržitelná slovanská diferenciacie, v níž se teprve plnou silou obnovuje a dynamizuje vědomí souvislosti a sounáležitosti, tedy organičnost jazykové diferenciacie Čechů a Slováků, jižních Slovanů a zejména Rusů, Ukrajinců a Bělorusů; odtud kritika Havlíčka, který v otázce slovenštiny lavíroval, odtud také kritika jeho ignorance ukrajinštiny a běloruštiny, jakož de facto i těchto národů. Jednota ve smyslu celkovosti, celistvosti, vzájemnosti, souvislosti není nic mechanického, je to kontextovost dynamická, pohyblivá, flexibilní – to je myslím to nejpodstatnější ze Slavismů a antislavismů, co mohu *cum grano salis* chápat jako Wollmanovu badatelskou závěť.

---

⁸ I. Zolotusskij: Gogol'. Moskva 1979. Viz naši recenzi: Mučivý labyrint umělcovy duše, Světová literatura 1981, č. 1, s. 232-233.

⁹ M. Lemke: Očerki po istorii ruskogo cenzury i žurnalistiki XIX stoletija. Sankt-Peterburg 1904. Týž: Nikolajevskije žandarmy i literatura 1826-1855. Po podlinnym delam tret'jeho otdelenija J. I. Veličestva kanceljarii. Sankt-Peterburg 1905. V. A. Pokrovskij: Problema vznikovenija ruskogo „nравstvenno-satiričeskogo romana“. O genezise „Ivana Vyžigina“. Moskva 1933. N. P. Vaslef: Bulgarin and the Development of the Russian Utopian Genre, The Slavic and East European Journal, 1968, č. 1. G. H. Alkire: Gogol and Bulgarin's "Ivan Vyzhigin". Slavic Review 1969, č. 2. D. Granin: Svjaščennyj dar, in: Trinadcat' stupenek. Leningrad 1984.

I. Pospíšil: Problém autorského typu: Fadděj Bulgarin. Slavica Slovaca 1988, č. 4, s. 366-384. Hořce ironická science fiction Fadděje Bulgarina. Svět literatury 1993, 5, s. 22-28. Fadděj Bulgarin jako literární inspirátor. In: Biele miesta II. Univerzita Konštantína Filozófa, Fakulta humanitných vied (katedra rusistiky), Nitra 1998, s. 29-44 (v těchto našich studiích viz také další sekundární literaturu).

I když je výklad revolučních slavismů a antislavismů (zvláště Bakunina) neméně zajímavý, ještě podnětější je interpretace období 50. let 19. století. Jádrem je tu ovšem již zmíněný výklad slovanské otázky u K. Marxe a B. Engelse, který pak vrcholí jejich „slaviky“¹⁰. Až na detaily shoduje se Wollman s názory V. Kašíka, na něhož tu několikrát odkazuje: „Polemický patos strhl mladého Engelse do zřejmých rozporů. Na jedné straně zločiny Němců a Maďarů na Slovanech prohlásil za nejlepší a nejzáslužnější činy, jakými se německý a maďarský národ může v dějinách pochlubit, na druhé straně sice uznal hanebnosti německých lancknechtů, ale měl jen pohrdání pro slovanské národů...“¹¹ Slovanská otázka se po roce 1848 stává v Evropě dominantní a je zřejmé proč: vše už směřuje k novému dělení světa, které vrcholilo v jatkách první světové války, kdy selhala zejména velká a často vládnoucí socialistická hnutí (blízkost některých Engelsových názorů na malé slovanské národy extrémně nacionalistickým koncepcím může i nemusí být v tom signifikantní), otvírající tak ve své krizi dveře ruské (bolševické) verzi marxismu a jejím světovým experimentům.

Je s podivem, jak uvádí F. Wollman, kolik knih napsaných ve střední a západní Evropě od 40. let 19. století bylo věnováno právě Slovanům jižním a východním, méně již západním. Je to vyvrcholení, které může mít obdobu jen ve velkém, byť dočasném slovanském boomu po roce 1918 ohraničeném však světovou hospodářskou krizí a nástupem nacismu v Německu (1929-1933) a pak snad v dočasném a účelovém slovanském blouznění posledních válečných a dvou poválečných let (1944-1947), možná s inercí sahající na hranici let 1948-1949. V závěrečných partiích knihy se dobře vyjímá realistická, poněkud příkrá kapitola *Ruský mesianismus u „bratrušek“* počínající rozbořem Štúra spisů *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft, Botschaft eines Slowaken vom Jahre 1855 an alle slawischen Völker* (rukopis vznikl nejpravděpodobněji roku 1855, bratislavské vydání Josefa Jiráka je z roku 1931) a jeho ruských souvislostí; vše pak vrcholí tzv. Pypinovým epitafem panslavismu z roku 1865 (jde ovšem o *Obzor istorii slavjanskich literatur*). V pragmatickém závěru se Wollman vrací k pojmosloví („Protéovský termín, ‚panslavismus‘ musí být sledován ve své proměnlivosti v různých situacích politicko-sociálních, druhy přímo od osoby k osobě, v různých národních prostředích“¹²); tu třeba říci, že dnešní čeští slavisté tuto půdu nezanedbávají.¹³ Další Wollmanovy výklady, například jeho bystrozraké analýzy postojů Havlíčkových, souzní se snahou českých slavistů počátku 21. století znovu tuto tematiku prozkoumat.

Wollmanova koncepční, analytická, materiálem nasycená, místy až přesycená kniha, labutí píseň jeho bádání, má své dobové vymezení a omezení, ale především své nadčasové přesahy. O ty nám tu jde především:

1) Ukazuje zcela frapantně nezbytí syntetického, inter- a multidisciplinárního pojetí slavistiky jako funkční, ale obezřetné syntézy filologie a dalších věd včetně sociálních. F. Wollman zde prakticky a suverénně zasahuje do politologie, historie a sociologie, ale jeho základem nepřestává být filologie a kultura v širokém slova smyslu a zcela přirozeně bez dalšího vymezování a definování (kulturologie, cultural studies apod.). Není to zasahování

---

¹⁰ F. Wollman: Slavismy a antislavismy za jara národů, s. 367-384.

¹¹ F. Wollman: Slavismy a antislavismy za jara národů, s. 255.

¹² F. Wollman: Slavismy a antislavismy za jara národů, s. 465.

¹³ R. Vlček: Ruský panslavismus – realita a fikce. Historický ústav AV ČR, Praha 2002; viz naši recenzi O ruském panslavismu z Brna. KAM – příloha, 2003, č. 4 (duben), s. VIII-IX.

diletantské, jak o tom píše jinde,¹⁴ ale kompetentní právě proto, že jde o přesahy ze sféry jazykově literární (jak zní název již uváděné Wollmanovy knihy z roku 1958).

2) Ukazuje na důležitost zkoumání jazyků a literatur jako základu národní identity; s tou si dosud žádné ideologie a politická uskupení nevěděly rady, jejich potlačování vždy vedlo k extrémům: je to otázka aktuální vědecky i politicky o to více, že od časů neopozitivismu se jazyk a jeho produkty stále více oceňují jako forma lidské existence, nikoli jen jako nástroj komunikace, tedy jako to, co je dominantní a určující, jako hegemon vývoje lidského společenství. Žijeme v době textů, které pokrývají okolní svět; J. Derridovi si při cestě z Oxfordu do Londýna nevybavuje přírodu, ale Oscara Wildea a jeho *Ballad of the Reading Gaol*.¹⁵

3) Slovanské téma, téma slovanství, Slovanstva, slovanská otázka – chcete-li - zůstává, i když víceméně skrytě, stále silná a aktuální. Nepřímým dokladem je podle mého názoru i někdejší zájem politologů, na nějž jsem komplementárně reagoval.¹⁶ Zájem o tyto otázky kdysi vrcholil a Wollman ve své knize ukázal kdy a proč; 20. století bylo už pouze dozníváním, byť příznačným a geopoliticky významným. Nicméně - stejně jako problém jazyka a literatury spřažený s problémem národa – i otázka slovanská tu je pod povrchem dění přítomna i dnes ve své latenci a brizanci – upozaděna sice jinými údery, tzv. válkou civilizací, novými jevy včetně masového

---

¹⁴ Viz I. Pospíšil: *Literary History, Poststructuralism, Dilettantism and Area Studies*. In: *Kako pisati literarno zgodovino danes? Razprave*. Uredila Darko Dolinar in Marko Juvan. Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, Ljubljana 2003, s. 141-157.

¹⁵ Viz V. Cunningham: *In the Reading Gaol. Postmodernity, Texts and History*. Blackwell, Oxford, UK, Cambridge, Mass., U.S.A. 1994. Titul knihy je příznačnou slovní hříčkou: lze jej číst – ovšem s jinou výslovností - jako *V Žaláři v Readingu* či *V readingském žaláři* (s narážkou na známé dílo O. Wildea) nebo *V žaláři čtení*.

¹⁶ Viz pozn. 1.

terorismu; má však nepochybně dosah evropský a ve svých důsledcích i světový. Pro pochopení a dobré fungování nové Evropy v podobě, jak se rýsuje a bude nadále dotvářet v současných i budoucích strukturách, zůstává otázkou důležitou, v jistém smyslu klíčovou, zvláště s ohledem na prastará pojetí Slovanů jako článku zprostředkujícího.

4) A last but not least: Wollmanova kniha přímo vybízí k „novému přečtení“ slavismů a antislavismů, tedy celé slovanské problematiky – nová generace slavistů už novými očima čte například Karla Havlíčka a Josefa Holecčka; jako by dnešní výbušná doba budovala chemické vazby, reagovala s tím, co se v minulosti již formulovalo a načas postupně pozapomnělo.

I kdyby šlo toliko o tyto čtyři hutné přesahy, stojí za to Wollmanovu knihu znovu číst a uvažovat o ní. Je sice jeho dílem posledním, ale nikoli nejmenším.

Kontaktologická studie o vlivném Rusovi a štúrovské souvislosti

Miroslav Daniš, Vladimír Matula: M. F. Rajevskij a Slováci v 19. století. Katedra všeobecných dějin, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava 2014. ISBN 978-80-8127 097-0 .

Máme před sebou důležitou knihu dokumentárního, archívního charakteru, bez níž by náš pohled na mezislovanskou komunikaci v 19. století nebyl úplný, dokonce lze říci že má tak zásadní povahu, že by naše chápání těchto styků bylo jiné a asi i nesprávné. Historik Miroslav Daniš dokončil práci, v níž se podílel na olbřímím úkolu svého kolegy Vladimíra Matuly (zemřel 2011). Ten se do roku 1957, jak se v knize uvádí, věnoval hledání a shromažďování literární pozůstalosti pravoslavného kněze Michaila Fjododoviče Rajevského (1811-1884), rodáka z Arzamasu v Nižegorodské gubernii, kněze v ruských diplomatických misích ve Stockholmu a hlavně ve Vídni. Matula za 15 roků našel takřka 7 500 dopisů více než 1750 auzorů, z čehož bylo 300 dopisů 40 Slováků. V roce 1975 vyšla v sovětském nakladatelství Nauka kniha dokumentů z pozůstalosti Rajevského, kterou sestavili V. Matula a I. V. Čurkinová (Čurkina).¹⁷ Ve shromažďování slovenských korespondentů Rajevského potom Matula pokračoval a Daniš práci dokončil a v přítomném svazku zveřejnil. Korespondence ukazuje na velký význam těchto styků, zejména v podpoře úsilí slovanských národů o jazykovou, kulturní a politickou emancipaci. Jisto je, že Rajevskij měl svou koncepci slovanství a že v ní Rusko mělo klíčovou pozici. Jeho diplomatické krytí také jistě nebylo náhodné; škoda, že se tímto aspektem nezabývali sestavovatelé více: Frank Wollman a jeho slavná kniha Slavismy a antislavismy za jara národů (1968) o tom píše mnohem otevřeněji a skeptičtěji (viz dále): vidí zde především ruské velmocenské ambice a Rajevskij sloužící na na ambasádách Ruské říše, z nichž ta vídeňská, v zemi multinacionální, jejíž ráz utvářeli kromě privilegovaných Němců a Maďarů Slované toužící po emancipaci a pevnější pozici, nebylo patrně také náhodné: nakolik byl Rajevskij jen pravoslavným knězem s vlastní slavjanofilskou ideologií a nakolik byl přímou součástí ruské státní mašinérie ve směru ovládnutí slovanského živilu na území jiných států, je ovšem otázka klíčová. Nicméně je zřejmé, že Rajevskij Slovanům pomáhal knižními dary, svým vlivem a podporou (viz dále) a o tom celá korespondence se Slováky vlastně je. Byl vlivný a jeho korespondenti se na něho obraceli v různých, také všelijak komolených jazycích (rusky nebo zkomolenou

---

¹⁷ Зарубежные славяне и Россия. Документы архива М. Ф. Раевского. 40-80 годы XIX века. Составители В. Матула и И. В. Чуркина. Наука, Москва 1975.

ruštinou, také jakýmsi „slovanským esperantem“, jakousi „jihoslovanštinou“, dokonce latinsky, velmi často německy) a často velmi pokorně. Cizojazyčné dopisy jsou v originále, ale sestavovatelé je současně dali přeložit do slovenštiny, takže zde máme vynikající servis k poznání této stránky rusko-jinoslovanštinových styků. I když je zřejmé, že v ideové rovině se Rajevského vliv projevil nejmarkantněji na Ludovítu Štúrovi, nevěnují tomu vydavatelé příliš velkou pozornost, i když o něm napsali samostatnou kapitolku. Škoda, že tu podstatné místo nezaujímá problém Rajevského vlivu na známý Štúrův traktát *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*, jenž si Slovinci přeložili spíše náhodně až roku 1993¹⁸: první vydání německého originálu pořídil český slavista, především rusista a slovakista působící po léta v Bratislavě Josef Jirásek (1884-1972); první dvě vydání jsou ruské překlady, pravděpodobně „upravené“.¹⁹

Rajevského slovenskými korespondenty byli mj. Miloslav Pavlovič Hurban, Ján Kalinčiak, Karol Kuzmány, Viliam Tóth-Paulíny, Pavel Josef Šafařík²⁰ aj. Jde především, jak již uvedeno, o knihy, doporučení, příměly, ale také o širší ideové koncepce. Je zřejmé, že Rajevskij byl mistrem argumentace a svým charismatem si řadu lidí získával a získal, soudě podle tónu dopisů. Bylo by jen třeba větší kritičnosti: možná by se daly najít některé doplňující údaje k jeho osobnosti v jiných archívech, např. ministerstva zahraničí a vnitra bývalé Ruské říše, pokud a do jaké míry se zachovaly v současné Ruské federaci nebo jinde v soukromých archívech. Editoři – pokud jsem se nepřehlédl – také neuvádějí relativně novou knihu již zmíněné I. V. Čurkinové o Rajevském a jeho vztahu k Slovanům budoucí a dnes již zase bývalé Jugoslávie.²¹

Frank Wollman v již uváděné knize *Slavismy a antislavismy za jara národů* (1968) má realistickou, poněkud příkrou kapitolu *Ruský panslavismus u „bratušek“* počínající rozbořem Štúrova spisu *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft, Botschaft eines Slowaken vom Jahre 1855 an alle slawischen Völker* (rukopis vznikl nejpravděpodobněji roku 1855, bratislavské vydání Josefa Jiráska je z roku 1931) a jeho ruských souvislostí; vše

---

¹⁸ L. Štúr: *Slovanstvo a svet budúcnosti*. Prel. Adam Bžoch. Slovenský inštitút medzinárodných štúdií. Bratislava 1993. ISBN 8090117325.

¹⁹ Viz naše studie: *Slavismy a antislavismy za jara národů* Franka Wollmana: analýzy a přesahy. *Slavica Litteraria*, X 9, 2006, s. 85-93. *Основы концепции славянства, русской литературы и чешско-русских литературных связей у Й. Йирасека (Несколько заметок и комментариев)*. In: *Rossica Olomucensia XLVI-II. XIX Olomoucké Dny Rusistů*, 30. 8.- 1. 9. 2007. Sborník příspěvků z mezinárodní konference, Olomouc 2008, s. 525-532. ISBN 978-80-244-1994-7. *Nové obnažování podstaty: česko-slovenské vztahy v trojí projekci* (J. Jirásek, A. Pražák a A. Mach). In: *Středoevropský areál ve vnitřních souvislostech (česko-slovensko-maďarské reflexe)*. Eds: Ivo Pospíšil - Josef Šaur. Masarykova univerzita, Brno 2010, s. 185-199. ISBN 978-80-210-5300-7. *Josef Jirásek jako slovakista a souvislosti*. *Philologica LXVII*. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. UK, Bratislava 2011, s. 219-231. ISBN 978-80-223-2967-5. *Viz knižní publikaci: V. Franta – I. Pospíšil: Josef Jirásek jako rusista, slovakista a umělec slova. Seminář filologicko-areálových studií, Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, ediční série: Brněnské texty z filologicko-areálových studií, sv. 2, editor série: Ivo Pospíšil. Tribun EU, Brno 2009, ISBN 978-80-7399-892-9.*

²⁰ Nevím, proč slovenští autoři stále trvají na verzi jména „Pavol Jozef Šafařík“, když je zřejmé, že se tak P. J. Š. nepodepisoval, a tato korespondence s Rajevským to jen potvrzuje (zde se podepisuje Joseph Schaffarik, Paul Joseph Šafařík). Jen tak mimochodem: Na s. 8 spisu *Básně P. J. Šafaříka a F. Palackého s úvodem o básnické činnosti jejich* vydaném Františkem Bačkovským v Praze roku 1889, se praví: „Šafařík podpisoval se prvotně ‚Šafáry‘, potom ‚Josef Jarmil Šafařík‘, později odložil i básnické své jméno ‚Jarmil‘ a psal se ‚Pavel Josef Šafařík‘; v Hromádkových ‚Prvotinách‘, roč. 1816 a 1817, podepsán i latinkou ‚Ssafarzik‘, což stalo se bezpochyby jen asi proto, že v tiskárně neměli ‚š‘ a ‚ř‘ (v menším — petitovém — písmě), a za let dvacátých a třicátých psal se také ‚Safarík‘ a německy ‚Schaffarik‘ (měl jsem v té chvíli dispozici jen harvardský scan: https://archive.org/stream/bsnpjafakaafpal00palagoog/bsnpjafakaafpal00palagoog_djvu.txt).

²¹ И. В. Чуркина: *Протоиерей Михаил Федорович Раевский и югославяне*. Институт славяноведения Российской Академии наук, Москва 2011. Kniha je věnována mezinárodnímu týmu badatelů v archívech o M. F. Rajevském, k němuž patřil i V. Matula. Další studie téže autorky: *Первые годы деятельности М. Ф. Раевского*, in: sb. В „интерьере“ Балкан. Юбилейный сборник в честь Ирины Степановны Достян. Институт славяноведения РАН, Москва 2010. http://www.promacedonia.org/id4/id_15.htm.

pak vrcholí tzv. Pypinovým epitašem panslavismu z roku 1865 (jde ovšem o jeho *Обзор истории славянских литератур*). Zajímavé je, že zatímco jiná Štúrova díla byla dlouho a často středem badatelské pozornosti, na jeho nejkontroverznější spis dochází postupně až nyní. Je třeba se proto k němu vrátit (včetně bratislavského vydání Jiráskova s českými anotativními poznámkami na okraji). Především je nutné pochopit poetiku původního titulu a podtitulu, tedy *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft, Botschaft eines Slowaken vom Jahre 1855 an alle slawischen Völker*. Je to tedy výzva národům, poslání, dopis, který se obrací ke všem slovanským národům, je to vize, i když utopická, je to určitý program, i když neuskutečnitelný, ale vycházející z dobové, možná příliš emotivní analýzy poměrů v určitém zlomovém momentu slovanských i slovenských dějin. Protichůdné názory na toto klíčové Štúrovo dílo, na tento „nebezpečný“ a stále provokující spis, jenž znesnadňuje úlohu historiků a filologů, který rozčiluje ty, kteří inklinují k uhlazenému obrazu zakladatele spisovné slovenštiny, ukazují, že jsme se s jeho dosahem a jeho skutečným významem a potenci přesahu dosud nevyrovnali, resp. jsme mu zcela neporozuměli. Je zřejmé, že právě toto dílo, které vyšlo poprvé rusky (Lamanského vyd. z r. 1867, Grottovo a Florinského z r. 1909, kdy dobře padlo do obnovy náboženské filozofie a neoslavofilských tendencí po porážce první ruské revoluce – mimochodem je to právě rok vydání proslulého sborníku *Bexu*) a teprve později ve svém původním jazyce, tj. němčině (1931) a úplně naposled v slovenštině (1993, překlad Adam Bžoch).

Bratislavská edice Josefa Jiráska²² je v mnoha ohledech pozoruhodná. Jednak tím, že vyšla jako druhý svazek edice *Prameny* Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě, nositelce prvorepublikového českoslovakismu a českého vlivu v slovenské metropoli, jednak tím, že edici kromě J. F. Babora a O. Sommera pořádal Albert Pražák.²³ Kromě Ministerstva národní osvěty a Ministerstva zahraničních věcí jsou adresáty Jiráskových děků kromě A. Pražáka také V. A. Francev, druhy profesor ruské Varšavské univerzity, později Univerzity Karlovy, jenž svou knihovnu věnoval knihovně Slovanského semináře Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, R. Holinka a Š. Kréméry (a ovšem, jak to tak bývá, autorova manželka Blažena). To jsou věci nedůležité jen zdánlivě, neboť ukazují na motivační podloží edice a také na to, jaký význam jí byl tehdy přikládán.

Josef Jirásek (1884-1972) jako významný český rusista, slovakista a komparatista je bohužel stále podceňovaný a ještě více jako slovakista než jako rusista. Autor v českém prostředí dosud nepřekonaných *Přehledných dějin ruské literatury* (vyšly 1945) ve čtyřech dílech a spisu *Rusko a my* (souhrnné 1945-1946) a dalších věcí týkajících se právě Slovenska. Jeho úloha v české slavistice teprve čeká na objektivnější zhodnocení.²⁴

---

²² Ludovít Štúr: *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*. Slovanstvo a svět budoucnosti. Na základě německého rukopisu vydal v původním znění, s kritickými poznámkami a úvodem Dr. Josef Jirásek. Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě vytiskla Státní tiskárna v Praze, Bratislava 1931.

²³ Jeho vztah k Slovensku viz: Ivo Pospíšil – Miloš Zelenka: *Literární historik Albert Pražák (Paměti jako poetika povinnosti a deziluze)*. In: Albert Pražák: *Politika a revoluce. Paměti*. Eds: Miloš Zelenka – Stanislav Kokoška. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Výzkumné centrum pro dějiny vědy AV ČR, Academia, Praha 2004, s. 163-190, partie I. Pospíšila na ss. 177-190.

²⁴ Viz mj. jeho knihy: *Slovensko: jeho dejiny, pomery zemepisné a hospodárske, jazykové, literárne a kultúrno-politické. Malý sprievodca po Slovensku*. Sost. Josef Jirásek, umeleckú časť obstaral J. Bezděk. Bratislava 1922. *Slovensko na rozcestí: 1918-1938*. Brno 1947. *Sovětská literatura ruská: 1917-1936*. Praha 1937. *Rusko a my. Studie vztahů československo-ruských od počátku 19. století do r. 1967*. Díl I. Vesmír, Praha 1929. *Rusko a my. Dějiny vztahů československo-ruských od nejstarších dob do roku 1914*. I. díl do roku 1848. Praha-Brno 1946. *Rusko a my. Dějiny vztahů československo-ruských od nejstarších dob do roku 1914*. 1867-1894. Praha 1945. *Rusko a my. Dějiny vztahů československo-ruských od nejstarších dob do roku 1914*. 1894-1914. Praha 1945. *Češi, Slovinci a Rusko: Studie vzájemných vztahů československo-ruských od r. 1867 do počátku světové války*. Vesmír, Praha 1933. *Přehledné dějiny ruské literatury*. I. díl (Od nejstarší doby do období bouře a náporu v letech šedesátých minulého století). Josef Stejskal v Brně – Miroslav Stejskal v Praze 1946. *Přehledné dějiny ruské literatury*. II. díl (Od šedesátých let minulého století do roku 1918). Brno-Praha 1946. *Přehledné*

Jirásek především pochybuje o autenticitě ruských vydání V. Lamanského (1867) a K. J. Grotta a T. D. Florinského (1909): „Pokud se týče překladu a obsahu, vzbudilo dílo po vydání druhého překladu mnoho pochybností. Především byly nápadné značné rozdíly mezi oběma překlady. Druhé vydání pozměňuje totiž nejen na některých místech smysl slovný i větný, avšak doplňuje prvé vydání i řadou přidaných vět, a to někde i takových, jimiž se Štúrova přichylnost k carismu ještě zdůrazňuje.“²⁵ Na druhé straně se nedomnívá, že Štúrovo dílo je falzum a vyvozuje je zcela přirozeně z dobových poměrů a idejí evropských, francouzských, rakouských, německých i anglických. Současně si je Jirásek cení zejména proto, že Štúr je tu metodologicky důsledný: carskou autokracii navrhuje pro všechny Slované bez výjimky: „Přiznati však nutno Štúrovi, že je v této knize důsledný, neboť navrhuje absolutismus pro všechny Slované bez rozdílu. Kolik jich bylo u nás, kteří jej obhajovali pouze pro Rusko a doma byli zastánci parlamentarismu! Štúr činil závěr ze dvou základních předpokladů, a to 1. na Západě přivedl slovanský demokratismus Slované k záhubě, 2. na Východě pak absolutismus slovanský národ k sjednocení a vytvoření velké slovanské říše. 3. Ergo, přidržme se principu druhého, chceme-li Slované pro jejich nesvornost a separatistické choutky zachránit. Proti tomu lze uvést: tzv. demokratismus slovanský nebyl demokratismem, jak jej chápeme my ale de facto absolutismem; lid sám měl na politickém rozhodování velmi málo účasti. Pokud se týče Ruska, je sice pravda, že se národ ruský dovedl podrobiti ideji státu, že panovníci dovedli šťastnou rukou vytvořit velkou, mocnou říši, avšak poměry byly sotva tak jednoduché, aby se dějiny Slovanů daly uvést na toto jednoduché schema. Což málo zahynulo také jiných národů, např. germánských: Gótů, Vandalů, Herulů a Langobardů? Konečně nutno mít na mysli při vzniku a vývoji státu také poměry církevně-náboženské, národní, klimatické atd. Štúr je přesvědčen, že podmínkou řádného státu je mravní kvalita občanů; Štúr klade důraz zejména na obětavost. Mám za to, že právě demokracie vyžaduje ve zvýšené míře těchto mravních kvalit a občanských ctností; rozhodně daleko více než při absolutismu. Velmi důležitou věcí pro poznání L. Štúra je otázka, z jakých čerpal pramenů. Pokud jsem je poznal, uvedl jsem je v poznámkách, a to pokud možná doslovným citátem. Mám za to, že tato konfrontace je nejjistější a nejpřesvědčivější. Obtíž právě při vyhledávání pramenů však spočívá v tom, že L. Štúr skoro nikde necituje, často ani tam, kde je formálně i věcně závislý. Jak velký to rozdíl od Šafaříka! L. Štúr vychází při své práci ze tří základních otázek, a to: 1. Jak se nám jeví Slované v minulosti, jaké mají chyby a přednosti a možno-li z toho usuzovat, že mají ve světové historii nějaké poslání. 2. Otázka tato vede ještě k širšímu tématu: jaké základní ideje a cíl projevuje historie lidstva vůbec v řadě prvé, Západ a Východ v řadě druhé a čím je posléze odlišný svět slovanský od ostatního světa neslovanského. 3. Jak možno po vysvětlení otázek předchozích dosáhnouti politického osvobození Slovanů. To je vlastně konečný účel jeho práce. Tím kniha stává se politickou.“²⁶

Štúr ve svém německy psaném traktátu klade proti sobě Západ a Východ a na Západě nachází dost různých vad, zejména nestabilitu a neustálé násilné změny (citujeme přesně podle Jiráskovy edice, tedy s původním pravopisem): „In politischer Beziehung stürzt der Westen aus absoluten Monarchien in konstitutionelle Staaten, aus diesen wieder in politische und zuletzt in sociale und communistische Republiken,

---

dějiny ruské literatury. III. díl. Sovětská literatura ruská. Brno – Praha 1946. Přehledné dějiny ruské literatury. IV. díl. Sovětská literatura ruská. Brno – Praha 1946.

²⁵ Ludovít Štúr: Das Slawenthum und die Welt der Zukunft. Slovanstvo a svět budoucnosti. Na základě německého rukopisu vydal v původním znění, s kritickými poznámkami a úvodem Dr. Josef Jirásek. Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě vytiskla Státní tiskárna v Praze, Bratislava 1931, s. 3-4.

²⁶ Ludovít Štúr: Das Slawenthum und die Welt der Zukunft. Slovanstvo a svět budoucnosti. Na základě německého rukopisu vydal v původním znění, s kritickými poznámkami a úvodem Dr. Josef Jirásek. Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě vytiskla Státní tiskárna v Praze, Bratislava 1931, s. 7-8.

wo dann Alles mit Auflösung der Menschheit und Vernichtung jeder Menschlichkeit endet. Diese Überstürzen hat noch das Fatale an sich, daß der Westen einmal in diesen Strudel der Bewegung dahingerissen, in demselben nicht aufzuhalten ist. Das ist kein Halt und keine Ruhe, hier will alles vorwärts, hier drängt alles, hier pocht alles, hier erblickt alles das endliche, ersehnte Glück – im Verderben! Revolutionen auf Revolutionen werden da folgen und nach einer jeden, werden die Völker des Westens schlechter daran sein, als früher. Die nachkommenden Generationen werden immer toller und schlechter, sie leben schon in dieser Luft, sie schöpfen aus ihr ihre Nahrung; die Erziehung trägt das Gepräge des westlichen Zeitgeistes; ist schlaff, matt, entsagend aus Grundsatz jeder Strenge; Verweichlichung, Genuß, Üppigkeit, tritt immer mehr an die Stelle der alten Entbehrung, des Ernstes, der alten Thatkraft: rollen also mögen die Räder des Wagens fort, denn umzukehren sind sie nicht, rollen mögen sie mit den Geschlechtern des Westens, bis nicht ein mächtiger Arm am Abgrunde sie aufhält.“²⁷

Naopak u Rusů vidí přichylnost k carovi a jeho autokracii: „In Rußland hängt das Volk an seinem Gosudarj, dem Cären, mit unendlicher Liebe und Begeisterung, erweist ihm jeden Achtung und Ehrfurcht, die auch zum Besten des Ganzes fortbestehen und sich immerfort in dieser Innigkeit und Frische erhalten möge, unterordnet sich unter die Gebote der Cäre mit Freuden in der Übersetzung, seine Cäre könnten unmöglich Böses für das Volk anstreben, bringt bereitwillig selbst die größten Opfer dar, doch in allem diesen findet kein Verständiger einen serwilen Zug.“²⁸

Štúrovo plédování pro ruštinu jako jediný spisovný jazyk slovanský je tu příznačné: „Alle die slawischen Literaturen mit Ausnahme der russischen sind auf kleinere Stämme u. folglich kleine Gebiete beschränkt, demzufolge könnte in der Wahl der allgemeinen slawischen Literatur-Sprache nur die Frage zwischen der altslawischen Sprache u. der russischen Sprache entstehen.“ Tu má ovšem moderní ruština oproti staroslověnině jasné výhody.

F. Wollman ve své knize zcela zřejmě Štúra kritizuje, ale není to kritika zdrcující, i když je ostrá. Kdyby si Wollman myslel, že Štúrův spis je plytký paskvil, jistě by mu nevěnoval tolik místa a v kapitole o „bratuškách“ by tak nedominoval: ta je v podstatě celá takřka výlučně o Štúrovi a jeho rusofilském díle. Důvody, proč tento Štúr u nás za doby socialismu nevycházel, jsou Wollmanovi zřejmé (kritika marxismus, i když je to vlastně pár řádků) a sám tuto kritiku vlastně dotváří nekompromisními komentáři k tématu Marx, Engels a Slované. Především Wollman hledá, nachází a poněkud demonizuje hlavního Štúrova inspirátora. Když srovnává Štúra s Gercenem, zjišťuje, že silný vliv na něho musel mít právě Michail Fjodorovič Rajevskij: „Rajevskij byl nejlepší přítel a svědce Štúrův. Neboť on mu ukázal, jaká je v pravoslaví mystická síla. Štúr sice tvrdil, že křesťanství je věčným protestem proti utlačování, ale neviděl, že všechny velké křesťanské církve vytvořily systémy, jež se sobě podobají tím, že křesťanství se stalo nástrojem třídního útlačení. A pravoslaví bylo v tom nejrafinovanější, protože myšlenku, že všichni lidé jsou dětmi božími, popřelo svým césaropapismem, pojetím samoděržavce jako nejvyšší hlavy nejen státu, ale i církve, zničilo živé síly lidového odporu, podporované mravním chápáním křesťanského odkazu.“²⁹

Štúr musí ve svém výkladu především popřít šanci Poláků být místo Rusů takovým vůdcem Slovanstva (v Polsku idea panslavismu začala, nikoli u obrozenských Čechů) a to je vůbec nejobtížnější, nicméně i s tím se Štúr vypořádal tak, že Poláci si podle něho jako národ vystačí sami – jako červená nit se Štúrovým spisem vine

---

²⁷ Ludovít Štúr: Das Slawenthum und die Welt der Zukunft. Slovanstvo a svět budoucnosti. Na základě německého rukopisu vydal v původním znění, s kritickými poznámkami a úvodem Dr. Josef Jirásek. Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě vytiskla Státní tiskárna v Praze, Bratislava 1931, s. 132-133.

²⁸ Tamtéž, s. 149.

²⁹ F. Wollman: Slavismy a antislavismy za jara národů, Praha 1968, s. 391.

polemika s Gercenem a Havlíčkem. Ani Štúr však nemůže být vždy důsledný: to, co Rusům vytýká, je ovšem nevolnictví. Wollman také správně upozorňuje, že Štúrov spis vznikl jindy, než soudil Pypin (podle V. N. Korableva to bylo v letech 1854-55: je tu zmínka o Ludvíku Napoleonovi jako o prezidentovi): z toho vyplývá, že *Das Slawenthum* vznikalo postupně navrstvováním, přičemž ta podstatná vrstva se rodí před Krymskou válkou, která možnosti Ruska podlomila. To, co Wollman jako kritický duch Štúrovi nejvíce vyčítá, je jeho pravoslavné vidění slovanských dějin, zejména husitství jako svérázného návratu k ortodoxii (To, že husitství vzniká v lůně všeobecné církve, je zřejmé, ale nelze na druhé straně nevidět ani popírat východní prameny herezí, z nichž se rodilo a jimiž se hlubinně inspirovalo a které procházely ortodoxními teritorii).

Tu se také rodí to podstatné, o čem Wollman přímo nepíše, ale co je snad nejdůležitějším potenciálním přesahem Štúrova spisu, totiž na linii pozdního slavjanofila, kataklyzmatického lyrika F. I. Tjutčeva (jeho dipolomatika kariéra a přichylnost k carismu, stejně jako jeho báseň Ruská geografie, kde se hranice Ruského impéria kladou mezi řeky Ganges, Nil a Labe, je notoricky známa), Nikolaje Jakovleviče Danilevského (1822-1885) jako autora Ruska a Evropy a T. G. Masaryka, jenž mu stejně nazvaným německy psaným spisem odpověděl a ovšem Josefa Holečka s jeho dílem publicistickým i prozaickým.³⁰

I uveřejněná korespondence Štúra s Rajevským (ve svazku na ss. 266-283, v podstatě nejrozsáhlejší), kterou F. Wollman asi neměl k dispozici, dokládá tento zjevný Rajevského vliv posílený neúspěchem Štúrovy politické mise na konci 40. let 19. století a předpokládanými vojenskými úspěchy Ruska v 50. letech, kdy se předpokládala porážka Turecka (ta opravdu přišla), dobytí úžin ruskými vojsky, dokonce přenesení ruského hlavního města do již ruského Cařihradu (jak to zopakoval ruský pravoslavný synod mnohem později - roku 1915) – tyto úvahy ukončila Krymská válka.

Přítomné vydání je velmi přínosné. Škoda, že edice není dopracována edičně a komentářově, možná by se o to měl autor možná s dalšími spolupracovníky pokusit v nějakém dalším souborném vydání.

Ivo Pospíšil

Ve znamení Ludovíta Štúra: pohled zvnějšku České komentáře k některým knihám štúrovského roku

Ivo Pospíšil

Klíčová slova:

Výročí L. Štúra, trs slovenských publikací, jedna edice, sborník esejů, jedna vědecká studie, pestrá paleta názorů, slabá kreativita

Key Words:

L. Štúr's anniversary, a cluster of Slovak publications, one edition, one research study, a varied range of opinions, weak inventiveness

Abstrakt

---

³⁰ Odkazujeme k naší práci, z níž zde čerpáme: *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft* Ludovíta Štúra, edice Josefa Jiráska, Wollmanovy Slavismy a antislavismy za jara národů a jejich přesahy. In: Zrkadlenie/Zrcadlení. Česko-slovenská revue 2006, č. 4, s. 34-44.

Autor přítomného kritického přehledu slovenských publikací věnovaných Štúrovu výročí roku 2015 posuzuje jak jedinou edici (*Das Slawenthum und die Welt der Zukunft* pořízená z druhého ruského překladu), tak jedinou vědeckou práci, jejímž autorem je maďarský badatel, tak esejisticky koncipované svazky slovenských autorů inspirované Štúrovým myšlenkovým a literárním odkazem. Dochází k názoru, že jubilejní rok nepřinesl nové, hodnotné práce, spíše variace na dané téma, snad s výjimkou maďarské práce a knihy Dany Podracké, nebo i některých textů ze svazku Štúdie a eseje. Publikace většinou nemají komparativní charakter a jen zřídka zapojují neslovenské autory. Takřka nulová je česká participace.

Abstract

The author of the present critical outline of Slovak publications devoted to Štúr's anniversary of 2015 evaluates both the only edition (*Das Slawenthum und die Welt der Zukunft* based on the second Russian translation) and the only scholarly work whose author is a Hungarian researcher as well as the the volume of Slovak authors conceived in essayistic style inspired by Štúr's heritage of literature and thought. He comes to the conclusion that the jubilee year did not bring any new, valuable works, rather variations on the given subject, perhaps except a book by a Hungarian author and that of Dana Podracká, or some texts from the volume called Studies and Essays. Most publications have not a comparative character and only rarely integrate non-Slovak authors. The Czech participation is close to zero.

Slovensko a svet budúcnosti. Posolstvo Slovanov z brehov Dunaja od Velislava Ludevíta Štúra. Slovenský preklad z ruského originálu. Nitrava, s. t. o., prel. Helena Tišková, Nitra 2015.

Hned na počátku spolu s přivítáním vydání tohoto textu, jehož historický význam nelze pominout, dvě výhrady: samozřejmě že nejde o překlad ruského originálu, neboť, jak je všeobecně známo, Štúrovův originál byl německý. První a zatím poslední překlad do slovenštiny z německého originálu je z roku 1993, první a zatím, poslední vydání originálu je z roku 1931. O tom se na Slovensku, jak uznávají i slovenští badatelé, ale změnit to asi nechtějí, raději mnoho neví. Prvním editorem originálu tohoto Štúrova spisu *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft, Botschaft eines Slowaken vom Jahre 1855 an alle slawischen Völker* byl totiž český rusista a slovakista Josef Jirásek (1884-1972; viz V. Franta – I. Pospíšil: Josef Jirásek jako rusista, slovakista a umělec slova. Seminář filologicko-areálových studií, Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity 2009), člen Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě, kde v meziválečném období žil a působil, později spojený s Prahou a Brnem (Ludovít Štúr: *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft. Slovanstvo a svět budoucnosti*. Na základě německého rukopisu vydal v původním znění, s kritickými poznámkami a úvodem Dr. Josef Jirásek. Nákladem Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě vytiskla Státní tiskárna v Praze, Bratislava 1931). Bylo by jistě zajímavé pojednat v jiné

souvislosti o této osobnosti, neboť souvisí se Slovanstvem, Ruskem, ale i se Slovenskem. Bratislavská edice Josefa Jiráka je v mnoha ohledech pozoruhodná. Jednak tím, že vyšla jako druhý svazek edice *Prameny* Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě, nositelce prvorepublikového čechoslovákismu a českého vlivu v slovenské metropoli, jednak tím, že edici kromě J. F. Babora a O. Sommera pořádal Albert Pražák. Kromě Ministerstva národní osvěty a Ministerstva zahraničních věcí jsou adresáty Jirákových díků kromě A. Pražáka také V. A. Francev, druhdy profesor ruské Varšavské univerzity, později Univerzity Karlovy, jenž svou knihovnu věnoval knihovně Slovanského semináře Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, R. Holinka a Š. Krčmery (a ovšem, jak to tak bývá, autorova manželka Blažena). To jsou věci nedůležité jen zdánlivě, neboť ukazují na motivační podloží edice a také na to, jaký význam jí byl tehdy přikládán.

První originální vydání známého Štúrova spisu je opravdu parádním Jirákovým dílem. Jirásek především pochybuje o autenticitě ruských vydání V. Lamanského (1867) a K. J. Grotta a T. D. Florinského (1909): „Pokud se týče překladu a obsahu, vzbudilo dílo po vydání druhého překladu mnoho pochybností. Především byly nápadné značné rozdíly mezi oběma překlady. Druhé vydání pozměňuje totiž nejen na některých místech smysl slovný i větný, avšak doplňuje první vydání i řadou přidaných vět, a to někde i takových, jimiž se Štúrova přichylnost k carismu ještě zdůrazňuje.“ Právě z tohoto překladu z vydání Grottova a Lamanského je pořízen tento slovenský překlad: ale to je spíše záležitost textologů a translátologů. Jinak řečeno: první vydání V. I. Lamanského (1833-1914) z roku 1867 a druhé ruské vydání v redakci K. J. Grotta a T. D. Florinského z roku 1909, z něhož byl pořízen tento slovenský překlad tohoto spisu, jímž Štúr vstoupil do evropského povědomí coby utopický vizionář, jednající pod silným vlivem carského aktivisty protojereje Michaila Fjodoroviče Rajevského (1811-1884, viz naši recenzi slovenské publikace *Kontaktologická studie o vlivném Rusovi a štúrovské souvislosti* [Miroslav Daniš, Vladimír Matula: *M. F. Rajevskij a Slováci v 19. století. Katedra všeobecných dějin, Filozofická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava 2014*]. *Slavica Litteraria* 17, 2014, 1, s. 276-283). Jako první ještě hluboce za minulého režimu a zcela otevřeně psal o Štúrově traktátu i o jeho vztahu k Rajevskému a komunismu Frank Wollman ve spise *Slavismy a antislavismy za jara národů* (1965, 1968). To, co Štúr navrhuje, je známo: vytvoření jednotné slovanské říše na čele s Ruskem, jeden jazyk – ruský, jedno náboženství – pravoslavné křesťanství, jedna vláda - autokratický car. Kalkul byl zcela reálný? Traktát začal Štúr psát pravděpodobně ještě před Krymskou válkou, kdy se zdálo docela dobře možné, že Rusko definitivně zlomí moc Osmanů, dobude Cařihrad, osvobodí balkánské Slované a vykročí k tomu, co Štúr ve svém spise líčí. Štúr, který vytvořil po úpravách dosud platnou normu

spisovné slovenštiny, píše jako uherský Slovák tento spis německy, později vychází poprvé ve dvou ruských vydáních, v roce 1931 poprvé v německém originále v Československu v Bratislavě v edici Josefa Jiráka s českými poznámkami: již to stačí, aby spis a vše kolem něho vzbudilo pozornost.

Překlad druhého ruského vydání (1909) je tedy pozoruhodný hlavně jako reflexe tehdejší ruské situace: 60. léta 19. století (tehdy vychází traktát v Rusku poprvé) těsně po zrušení nevolnictví (podle juliánského kalendáře 19. 2. 1861) Alexandrem II., kdy se ruská společnost opět pozastavila v svobodomyšlném rozběhu, ale kdy to, nad čím se Štúr mučivě zamýšlel jako o problému, tedy ruské nevolnictví (ostatní Slované je již dávno neměli), již padlo. Druhé vydání (1909) zase těsně po porážce první ruské revoluce, kdy se tzv. společenské elity odvrátily od revolučního procesu 19. století, od realistické literatury, která podle D. S. Merežkovského sloužila politice, byla utilitární, od pozitivismu, liberalismu a kritiky církve až ateismu zpět k pravoslavné tradici, k tradici autokracie, byť omezené, jež nejlépe vyjádřil revizionistický sborník Vechi (Milníky) vydaný téhož roku 1909. Nikoli náhodou knihu vydala Společnost obránců ruské historické osvěty (kultury) na památku cara Alexandra III, známého potlačovatele narodovolského terorismu, s nímž se však svezlo i vše pokrokové, vydatného podporovatele pravoslavné církve a budovatele jejích chrámů po celé Evropě. To vedlo náboženské filozofy, z nichž někteří se předtím museli odvrátit dokonce od umírněného marxismu, ke koncipování mesianistické role Ruska. Štúr tím vlastně tak trochu „šlápl na hrdlo vlastní písni“ (Majakovskij): ve svém projektu musí jít proti vlastnímu projektu spisovné slovenštiny, když jde o potlačení samostatných slovanských jazyků, když se vše má vlévat do ruského moře. K tomu však Štúr dospívá po poměrně hluboké, relativně pečlivé, doslova politologické analýze, v níž musí argumenty odmítnout slovanskou říši jako federaci, vyřadit z kandidatury na slovanského mesiáše Polsko, zkritizovat germanizované a Rakousku loajální Čechy, překonat pachut' ruského nevolnictví, a tak uvidět Rusko jako jedinou možnost. Abychom byli spravedliví: spíše než dokonalost Ruska ho k tomu vede kritika Západu a jeho vývoj, za jehož vyústění pokládá zcela přirozeně komunismus – to byl ostatně důvod, proč spis nebyl před rokem 1989 u nás vydáván. Štúrův vztah k tehdejší podobě tzv. komunismu - nevíme, jakou jeho variantu měl na mysli.

Vraťme se však k tomuto slovenskému překladu. Především již J. Jirásek ve své bratislavské edici upozornil, že ruský překlad neodpovídá německému originálu. Vydání překladu z ruského překladu tedy automaticky znamená komentovat jeho vztah k německému originálu a tehdejší ruskou situaci. Je škoda, že slovenští filologové, historici a politologové, kteří v roce 2015 zaplavili slovenský knižní trh sadami svých často velmi dobrých výtvorů (viz dále)

nespojili své síly, aby konečně nově vydali: 1) německý originál, 2) ruský překlad, resp, obě vydání, 3) slovenský překlad z roku 1993 nebo zcela nový z německého originálu, 4) slovenský překlad ruského překladu s kritickým komentářem. K realizaci tohoto projektu přejeme budoucím editorům hodně sil. Tento překlad není nejhorší a celý záměr třeba ocenit. Ale nutno radikálně zapojit korektorské pero zejména pokud jde o ruské přepisy a komolení jmen (E. Sue je tu „Sju“, Josef Dobrovský je Dobrovodský).

Hlboký lov (slov). Kolektív autorov. Ed.: Miroslava Vallová. Literárne informačné centrum, Bratislava 2015.

K Štúrovu výročí editovala ředitelka bratislavského Literárního informačního centra svazek pojmenovaný podle básnického textu Mily Haugové: „Jazyk je pokus ako si znova/ získať Boha.“ (s. 29); takových textů básnických, prozaických, úvah a gnóm je ve svazku řada a editorka tu měla docela šťastnou ruku. Knihu prolnutou výroky L. Štúra a jiných uvádí Štúr Jána Buzássyho, pak následuje nápaditá úvaha-esej „o Ludevítovi, ktorý sa na chvíľu vrátil“ v podobě Slovenského slovníku z literatury aj nářečí (Slovensko-český diferenciální), kde autor našel dávno zapomenuté výrazy (azdajný, habrdina, sklabin, zmrk aj.); etudu o jazyku píše poeticky Ján Gavura, o Mile Haugové už byla řeč, Miroslav Brück básní o modranském létě („skok do večnosti trvanie/platnosť každého slova“ – s. 40). Peter Macsovszky píše svou vlastivědu jako textovou koláž, Peter Šulej v poněkud útočné básni spojuje minulost a aktuální i technologickou přítomnost s kritickým ostnem. Marián Grupač je spíše laskavý, i když i on aktualizuje („Dnes je Štúr opäť a stále moderný. Vznešený hipster – s. 61), Anna Ondrejková se vrací do roku 1856, konečně v rusisticky pojatém pojednání *Štúrov dom* Eva Maliti Fraňová se výrazněji dotkla traktátu *Das Slawenthum...*, Ján Zambor zbásnil „príbeh národa, príbeh reči“ (je také součástí jeho nové básnické sbírky, o níž píšeme jinde), Ján Kuniak se vrací k Štúrově smrti. Nakonec jsme si ponechali možná to nejlepší nebo alespoň nejkomunikativnější. Anton Hykisch v historickém exkurzu vidí Štúra jako muže činu a realisticky resumuje: „Nevyhrali sme zápas s neúprosne plynúcim dejinným časom. Ale – vďaka Ľudovítovi Štúrovi - sme zápas ani neprehrali. Slovenský zápas s časom pokračuje a dotýka sa každého z nás.“ (s. 113). A Anton Baláž v pojednání *Dubčekov Štúr* mapuje události z 60. a 90. let jako zápas o slovenskou národní a státní identitu; editorka Miroslava Vallová uvádí, že „aby človek mohol žiť v súlade sám so sebou, cítil potrebu kontrolovať svoje územie. Aby ho mohol držať pod kontrolou, musí si svoje územie ohraničiť. Až potom ho môže

ovplyvňovať a meniť.“ (s. 129). Mária Bátorová to na konci svého textu shrnula takto: „Veril v čin, ktorý pochádza zo slova, veril v žriedlo, ktoré pod jeho rukami vytrysklo z tejto zeme! Veril v ľudí, ktorí majú zmysel pre spravodlivosť a právo, ľudí z rodu záchrancov ľudských práv ako bol Bjørnstjerne Bjørnson a iní a mnohí z radov vlastných. Nemáme tu na mysli hrubých nacionalistov, ktorí vždy skôr škodili, ako pomohli. Máme na mysli vzdelancov, lebo čin je prvotne najmä kvalitné vzdelanie, ktoré nezabúda na vlastnú zem a venuje sa nielen sobeckým, teda roztriešteným, ale zjednoteným silám pre stavenie aj nadosobných cieľov! Štúr sa aj mýlil, keď zrejme v absencii inej možnosti v bezvýchodiskovosti oslavoval a privolával pre nás ruskú občinu, ktorej ideály v praxi v Rusku a ani inde neexistovali. Jeho zásadným prínosom bola však osvietenská viera v emancipáciu ľudského a spoločenského ducha, vo vytvorenie novej obrodeneckej spoločnosti. V tomto pokračujme, aby sme nezostali, kde sme!“ (s. 93).

Je podivné, že Slováci a Češi se nevěnují svým velkým osobnostem vzájemně: stalo se jakýmsi nepsaným zvykem, že státní hranice mohou být i hranicemi kultury – až na světlé výjimky: nejde o to, tyto osobnosti diplomaticky chválit, naopak je uvidět kriticky a zvnějšku, jako Štúra uviděl maďarský historik József Demmel. Škoda, že nevznikl také nějaký česko-slovenský štúrovský projekt. Už proto, jaké kontroverze jeho spisovná slovenština vzbudila mezi Čechy, ale ještě ostřeji u jeho vlastních krajanů. Nemluvě o tom, že Štúrovo dílo nelze omezit jen na spisovnou slovenštinu.

Dana Podracká: Zatykač na Štúra. Ilustrácie Svätopluk Mikyta. Literárne informačné centrum, Bratislava 2015.

Básnířka a psycholožka se nezapře, ani její duchovní vidění Ludovíta Štúra. Pěkná knížka, nápaditá, skladanka autonomních kapitol s povlovně gradujícím poselstvím křesťanství a duchovnosti až k vizi duchovního státu, aniž cokoli podstatného retušuje, včetně jeho slavofilského spisu o slovanské říši. „Zatykač na Štúra trvá dodnes. Jedni vyčítají zbytočné teologické závažie, iní príklon k slovanstvu (mělo by se psát s velkým „S“ - ip), osobitne k Rusku, ešte ďalší jeho duchovnú podstatu, ktorej sa nedokážu zmocniť.“ (s. 7). To se potom jako refrén opakuje i jinde. Jednotlivé kapitoly jako dobře zkomponovaný průvodce ukazují na Štúrovu mnohostrannost. „Polnočná krajina“ (severní): autorka pracuje se Štúrovými texty, třeba Starý a nový věk Slováků. Jde proti proudu času k Římu a Velké Moravě, k misi

věrozvěstů, k „národní myšlence“, jež tu má svou hloubku; problém národa a komunismu (das Slawenthum...), odkazuje na výroky řady světových duchů, samozřejmě nemohla ignorovat D. Čyževského z prvních let Slovenské republiky, tohoto kontroverzního Ukrajince či Rusa – pohybujícího se v Československu, Německu, USA a opět v Německu (Heidelberg), jehož knihovna v Halle je zdrojem značného poznání: ale nevím, pohlédl-li na Štúrovu filozofii objektivně (O Čyževském vznikla před pár lety polská disertace napsaná Ukrajinkou, který ho studovala ve všech uvedených zemích, včetně Slovenska). „Prosopisy“, „signum linguae“, tedy jazykový útlak a maďarizace, spoléhání na slovenskou šlechtu, „čistota ideje“, žádosti národa, polemika kolem slovenštiny, zatykač a dragonáda, politický vězeň a mystérium křesťanské oběti: „ Ak niečo nesmie byť obetované, tak je to národ., Národ predstavuje celistvosť v zmysle Aristotelovy myšlienky: Duch zjavuje pravdu len v celku.“ (s. 96). Metafyzická substance, anima, ale i „energie omylu“, jak Podracká cituje Šklovského s jeho studií a Lvu Tolstém, a nakonec duchovní stát, k němuž Štúr podle autorky směřoval skrze jazyk, kulturu a národ. Ať tak či onak: autorka vidí Štúra jinak než je v poslední době obvyklé, vrací ho kamsi ke zkoumání Dmytra Čyževského, k jeho křesťanství, k duchovní podobě, jistěže lze na to pohlížet souhlasně i kriticky. Ale nebýt tohoto pojetí, byla by naše představa Štúra chudší a hlavně: Štúr tu není národně omezen, směřuje od národa k něčemu obecnému, nadčasovému.

Daniel Hevier: Štúr bedeker. Ilustrácie Daniel Hevier. Literárne informačné centrum, Bratislava 2015.

Je to originální uchopení tématu Štúr, podobně, jako kdysi uchopil dějiny slovenské literatury Ľubomír Feldek. Přehledovou, zábavnou, kontaktní formou podat celistvý, původní, hodně osobní obraz. To se Hevierovi podařilo. Samozřejmě pracoval s texty, sám se s nimi znovu nebo, jak přiznává, i nově seznámil, nově přečetl, takže námitky by mohl vznášet ten, kdo by byl na jeho znalostní úrovni a dokázal by ukázat, jestli se autor někde nemýlí, jestli někde nedošlo ke krátkému spojení apod. Nicméně ani to není důležité: rozhodně je toto podání Štúra blízké dnešnímu čtenáři, snad i studentům, pokud vůbec něco čtou. Živost textu podporuje i uvádění ankety, možná fiktivní, jak se mi některé výpovědi opravdu zdají. Důležité je také to, že autor své výklady radí podle abecedy, vybírá i střepinky zajímavostí, aniž by Štúra ponechal jen v této poloze: pomalu vyrůstá celistvý obraz, aniž by zajímavůstky byly potlačeny, například postoj k různým jazykům, včetně angličtiny. Hezky je ukázán vztah k alkoholismu,

nikoli však k pití alkoholu, našel v jeho životě i askezi, realisticky a bez patosu uviděl jeho básnické umění, ale našel tu ve stopách svých předchůdců i poetické perly, přesně zachytil křesťanství štúrovců, nevyhnul se ani literární topologii, ukázal, jak vypadala za jeho časů Bratislava, atraktivně vidí jeho cestování, najdeme tu jeho životní kalendárium, dětské roky, vize naší civilizace jako soubor reflexí, kritiku Západu, a na to na všechno otázky, zda se čtenář s tímto ztotožňuje, to je obratně interaktivní, objevný je pohled na Štúra jako ekonoma, jako na mladého muže své doby, jenž se uměl oblékat, píše o jeho fajfce, o jeho sportovním založení - to vše ukazuje národní idol z lidského, antropologické stránky. Štúr jako řečník, znalec dějin, ale nevím, zda je třeba mrtvého jaksi zatěžovat otázkami, jak by se choval k současné migraci. I takové věci jako hravost najdeme u Štúra, humor – vše v heslech podle abecedy. Ten, kdo hledá encyklopedii Štúra, najdeme tu skoro všude nějaký odkaz: idol, idealizace, pomluvy, knižní průmysl, kodifikace, vztah k různým tvůrcům (Hollý, Kollár), ke komunismu (trochu laciná aktualizace), korespondence, lákavá a o někdy využívaná paralela s Kossuthem, kritika, Maďaři, taky otázka, jaký by měl dnes Štúr vztah k Maďarům, Štúr jako maturitní otázka, Štúrova mnohostrannost, za co za všechno byl Štúr označován, ale některé aktualizační otázky někdy podléhají dobovému ideologickému diktátu nebo módě. Oproti vážné Podracké je to dobrá zlehčená alternativa, ale někde je autor trochu „za čárou“, příliš podlehl hravosti a hlavně dobové služebnosti, tomu, co by se dnes mělo nosit... Nicméně ukázal Štúra jako člověka z masa a kostí, který měl smysl pro praktické věci, na leccos měl vlastní názor, zdaleka nebyl uzavřen jen v několika okruzích. Snažil se ho živě spojit s naší současností. A co jako Čech oceňuji zvláště: jako asi jedinému Slovákovi se autorovi podařilo přepsat české texty v podstatě bez chyby.

József Demmel: Ľudovít Štúr. Přel. Galina Šándorová, Kalligram, Bratislava 2015 (maďarský originál vyšel v Kalligramu 2011).

Možná jediné vědecké dílo o Ľudovítu Štúrovi v jeho jubilejním roce vyšlo na Slovensku Maďarovi, ale maďarsky je dopsal a vydal už před čtyřmi roky. Je to přísná vědecká studie, vycházející z analýzy Štúrovy biografie: nazval bych ji antropologickou. To, co mě však jako Čecha fascinuje, je to, v čem se shoduje jak maďarský autor, tak Rudolf Chmel ve svém doslovu: Štúra jako by se báli Slováci i Maďaři, jako by se na něho nemohli dívat „normálně“ jako na

každou podobnou osobnost, tak trochu národní mýtus. Maďar se už od samého počátku jako by Slovákům omlouval, že jeho vidění musí být tak trochu maďarské a že se nebude některým Slovákům líbit. Rudolf Chmel sice ve svém doslovu věří v nějaké maďarsko-slovenské protnutí, ale v podstatě vychází z téhož, tedy z toho, že slovenské a maďarské vidění se musí lišit. Tomu rozumím, neboť vědec v humanitních a sociálních vědách je určován tradicí, prostředím své kultury, politiky, národním společenstvím, neboť: ale kde potom zůstal vědec, jenž by měl všechny tyto věci nahlížet na základě faktů. Právě proto dovedu ocenit – jako to ocenil můj slovenský kolega, špičkový filolog, jenž mi knihu daroval, že se Demmel s tímto „komplexem“ vyrovnal se ctí. Šel především ad fontes, bibliografie má 45 stran, obsáhlé jsou obrazové přílohy, jen mi chybí jmenný a věcný rejstřík – proč ho neudělali, nevím, je to zcela nepochopitelné. Na prvním místě stojí zkoumání Štúrova kultu a tu se ukazuje, že mnohé bylo trochu jinak: jako osobnost začíná vystupovat déle po smrti, než se obvykle tvrdí, zmiňuje i kritické postoje k Štúrovi v slovenském prostředí i maďarské mlčení, další část je biografická, skutečně dobrá, jdoucí do detailu, k vztahům k jednotlivým lidem, dobírá se k jeho tzv. soukromému životu, další část zkoumá vztahy ke kulturním a politickým danostem doby včetně sebevraždy či nešťastné náhody na samém konci. Asi s některými věcmi nebudou slovenští štúrologové souhlasit, ale autor je nicméně ve formulacích patrný a snaží se je „pulírovat“ co nejjemněji, vychází však vždy z faktografie vyzkoumané v různých archívech v Maďarsku i na Slovensku. Štúr byl součástí uherských, ale i slovenských dějin: problém je v tom, že maďarsky jde o jedno slovo, takže nemůžeme diferencovat – dobře míněný pokus prof. Istvána Käfera, jenž nahradil „Magyarorszagh“ slovem „Magyarhon“, tedy něco jako „maďarská vlast“ nám tu nepomůže: stále je tu v názvu jen jediný státotvorný národ, což nemůže nebýt kontroverzní. Zajímavá je tu úloha Čechů: autor se jimi příliš nezabývá, jen zcela funkčně, ale často stojí v pozadí jako třetí hráč a nemyslím si - na rozdíl od Rudolfa Chmela - že se Štúr chtěl vyrovnat jen Maďarům; tertium datur a to byli Češi v pozadí – pro Slováky, ale i pro Maďary – a jsou v jistém smyslu dodnes. Demmel i Chmel ukazují, co se na Slovensku obvykle ze Štúra příliš neprobírá: na čelném místě stojí proslulá spis *Das Slawenthum...*, jak jinak. Kniha nadaného historika (roč. 1982), významného znalce Slovenska a slovensko-maďarských vztahů, jenž napsal už 4 knihy na různá témata: tato je jeho mistrovský kus; pro vnímavé vytváří zajímavý most do budoucna i k společnému výzkumu společné minulosti: nejde o to, aby se historikové a filologové obou národů na všem shodli, ale aby si rozuměli a věděli, proč se v něčem liší nebo naopak v čem se shodují. I když kniha jistě nevzbudí jen uznání, ale i kritiku a polemiku, je zdravým vykročením k zmezinárodnění Štúrova odkazu.

Ľudovít Štúr. Štúdie a eseje. Kalligram & LIC, Bratislava 2015.

V roce Štúrova výročí vyšla na Slovensku řada publikací, ale málo skutečně vědeckých knih: jeden překlad překladu, žádná nová kritická edice a spíše retro a ohlasová literatura. Souborně jsme některé věci komentovali pro pravidelnou rubriku *Spoza Moravy* jako tradiční recenzní blok pro Slovenské pohľady a potom jsme to učinili součástí pojednání *Ve znamení Ľudovíta Štúra: pohľad zvnějšku* (České komentáře k některým knihám štúrovského roku) pro svazek *Poetika prózy* (vyjde 2016).³¹ Skutečně vědeckou hodnotu má snad jen slovenský překlad knihy maďarského štúrologa Józsefa Demmela, který prezentuje nezvyklý pohled „ze strany“. Šel především ad fontes, bibliografie má 45 stran, obsáhlé jsou obrazové přílohy, jen mi chybí jmenný a věcný rejstřík – proč ho neudělali, nevím, je to zcela nepochopitelné. Na prvním místě stojí zkoumání Štúrova kultu a tu se ukazuje, že mnohé bylo trochu jinak: jako osobnost začíná vystupovat déle po smrti, než se obvykle tvrdí, zmiňuje i kritické postoje k Štúrovi v slovenském prostředí i maďarské mlčení, další část je biografická, skutečně dobrá, jdoucí do detailu, k vztahům k jednotlivým lidem, dobírá se k jeho tzv. soukromému životu, další část zkoumá vztahy ke kulturním a politickým danostem doby včetně sebevraždy či nešťastné náhody na samém konci. Kniha nadaného historika (roč. 1982), významného znalce Slovenska a slovensko-maďarských vztahů, jenž napsal už 4 knihy na různá témata: tato je jeho mistrovský kus; pro vnímavé vytváří zajímavý most do budoucna i k společnému výzkumu společné minulosti: nejde o to, aby se historikové a filologové obou národů na všem shodli, ale aby si rozuměli a věděli, proč se v něčem liší nebo naopak v čem se shodují. I když kniha jistě nevyvolá jen uznání, ale i kritiku a polemiku, je zdravým vykročením k zmezinárodnění Štúrova odkazu.

Stranou zůstal sborník s podtitulem *Štúdie a eseje*, který vydal Kalligram ve spolupráci s Literárním a informačním centrem. Představuje kompaktní vědeckou a reflexní entitu, i když

---

³¹ Viz tyto knihy: Slovensko a svet budúcnosti. Posolstvo Slovanov z brehov Dunaja od Velislava Ľudevíta Štúra. Slovenský preklad z ruského originálu. Nitra, s. t. o., prel. Helena Tišková, Nitra 2015. Hlboký lov (slov). Kolektív autorov. Ed.: Miroslava Vallová. Literárne informačné centrum, Bratislava 2015. Dana Podracká: Zatykač na Štúra. Ilustrácie Svätopluk Mikyta. Literárne informačné centrum, Bratislava 2015. Daniel Hevier: Štúr bedeker. Ilustrácie Daniel Hevier. Literárne informačné centrum, Bratislava 2015. József Demmel: Ľudovít Štúr. Prel. Galina Šándorová, Kalligram, Bratislava 2015 (maďarský originál vyšel v Kalligramu 2011).

často jde jen o souhrn již dříve vydaných studií, jak o tom píše editor svazku Rudolf Chmel. Autory jsou renomovaní lingvisté, literární vědci, kulturologové, spisovatelé v širokém slova smyslu; najdeme tu však i texty poněkud plytké, psané spíše příležitostně s povrchními znalostmi, takže těch si všimnout nebudeme, stejně jako většiny přetištěných prací nevalné úrovně. V kvalitativním čele sborníku stojí studie prominentního lingvisty Juraje Dolníka, vskutku dobře promyšlená: důkladně rozebírá zejména Štúrova úsilí o celistvost koncepce, vychází z Hegela, z volní jednoty a z dialektiky Slovanů a Slováků. Když píše o Štúrově nabídce dneška, uvádí: „Za tým (za slovenskou autenticitou, která je projevem autenticity slovanské – ip) je viera v sebazpoznávaciu schopnosť slovanského ducha aj v ére, v ktorej je človek impregnovaný ‚duchom‘ kapitálu. V konaní v duchu vlastnej autenticity s rešpektovaním takého konania aj inými spočíva koniec koncov vlastenectvo.“ (s. 25). Podobně důkladně analyzuje Slavomír Ondrejovič Štúra jako myslitele o jazyce a ukazuje jazykový kontext jeho úvah a jeho vztah k různým jazykům a racionalizuje a do dneška převádí jeho výroky o různých jazycích. Důkladná je i práce Tibora Pichlera o Štúrově protestantismu: pozoruhodné je, že takřka všichni skutečně kvalitní přispěvatelé, většinou se už předtím Štúrem zabývající nevynechali ani jeho německy psaný traktát *Das Slawenthum und die Welt der Zukunft*. Vladimír Petřík ve své velmi dobré studii píše o recepci Štúra Štefanem Krčmériem a Alexandrem Matuškou, zmiňuje i Jiráskovo německé bratislavské vydání s českými poznámkami z roku 1931, nezná však knihu o Jiráskovi jako rusistovi a slovakistovi. Vůbec je bibliografie svazku hodně „výběrová“. Pěkná je studie Jany Pátkové u Štúrově českém básnickém cyklu *Dumky večerní*, leč nenajdeme tu nic o básnickém cyklu obecně, o jeho teorii, natož o mezinárodním projektu Reinharda Iblera.³² Vůbec bolestí sborníku je ostrakizace některých děl a jmen, jež by tu byla hodně relevantní. Přínosná je práce Teodora Münze O čom Štúr nehovoril, také Dany Hučkové a samozřejmě již zmíněného Józsefa Demmela, jenž ve své studii *Slovenská dráma v Uhorsku* vychází z metodologie britského antropologa Victora Turnera o společenském dramatu, jehož předstupněm je „porušení rituálu“, v daném případě např. Výlet na Děvín roku 1836. Velmi si také cením příspěvku Augustína Maťovčíka o štúrovském bádání české literární historičky Zdenky Sojkové (1921-2014), která o Štúrovi napsala čtyři knihy. Text Juraje Buzalky neodmítám, ale je až příliš originální a obsahuje řadu krátkých spojení, než aby se romantická postava Štúra dala tak jednoduše spojovat s mýtem Vinnetoua, i když jeho pojetí v podstatě chápu; je mi však vzdálený pohled na Karla Maye jako

---

³² Viz Reinhard Ibler (Hrsg.): *Zyklusdichtung in den slavischen Literaturen. Beiträge zur Internationalen Konferenz, Magdeburg, 18.-20. März 1997. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen, Bd 5*, herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, - Berlin - Bern - Bruxelles - New York - Wien 2000.

oblíbené Hitlerovy četby, i když tomu tak bylo a všichni vědí proč: spojování romantického vůdcovství s rysy současné politiky je podle mě dost násilné. Takřka ideální je syntetický záběr editora Rudolfa Chmela, jenž zde využil svých starších příspěvků: ukázal Štúra a štúrovce jako činitele, kteří Slovákům nadlouho určili jejich postup i se všemi úskalími.

To, co je ve sborníku dobré a inspirativní, již bylo uvedeno. A je tu třeba pochválit spolupráci obou institucí na vydání tohoto zajímavého svazku. To, co je problematické: sborník napsali asi jen „hoši a holky, co spolu mluví“ (na Slovensku mělo Štúrovo výročí i zcela jinou odezvu); chybí tu větší názorová pluralita, střety a polemika, i když je přece jen někde nacházíme (právě v některých vybraných textech). L. Štúr – nehledě na několik neslovenských přispěvatelů a snahu dalších – tu zůstal čistě slovenským fenoménem, nebyl výrazněji ukázán v širším komparativním průřezu. Chybí mi tu také silný český hlas: kromě knih Zdenky Sojkové tu není nic současného českého: myslím, že by to heterogenitu díla mohlo jen posílit. To, co mě šokovalo nejvíce: totální absence Dmytra Čyževského a jeho skvělé knihy o Štúrově filozofii³³: jako by ji ani v Bratislavě za Slovenského štátu nevydal. Snad se dočkáme příště.

---

³³ Dmytro Čyževs'kyj: Štúrova filozofia života: kapitola z dejín slovenskej filozofie. SZS, Bratislava 1941.